

Zwermen lokken

W.A.G.H.M. Merkus

In 1999 deed Wilfred Muis een oproep in *Bijen* om opgedane ervaringen met het lokken van zwermen op papier te zetten. In onderstaand artikel zijn nu ook mijn ervaringen van de afgelopen 15 jaar opgenomen.

Lokkast

Als zogenaamde zwermlokker gebruik ik een vooroorlogse Albertkast met achterbehandeling en zowel beneden als boven een vlieggat. Omdat deze kast zeer onpraktisch was gebruik ik hem na verwijdering van de ramen sinds 1960 als opbergkast voor pijp, kap, handschoenen, etc. Vanaf 1961 vloog in deze kast, op een enkele uitzondering na, telkenjare een zwerm, die daarna meestal lastig te verwijderen was (raten uitbreken etc.). Daarom heb ik na een paar jaar deze kast voorzien van 10 uitgebouwde Albertiramen in de onderste helft van de kast, waarbij de bovenste helft leeg bleef. Leeg of niet, het maakte niet uit, bijna jaarlijks vlogen er een of meer zwermen in. De kast stond soms op de grond, soms in de bijenstal en meestal in een halfopen landbouwschuur, waarbij de afstand tot de grond varieerde van 2 tot 4 meter. De windrichting van de kast was ook verschillend: zuid, oost of west. Ik heb geen enkele voorkeur van de bijen gezien voor de windrichting of de hoogte tot de grond, evenmin als voor het lege gedeelte of het met raten bezette gedeelte. Locatie in het Westen van het land of het Oosten maakte ook al geen verschil. Blijkbaar was deze kast aantrekkelijk omdat die oud en al zo vaak bevolkt was geweest.

Speurbijen

In de afgelopen 40 jaar zijn in totaal ongeveer 70 zwermen op aangevlogen. Daarmee zijn de volgende ervaringen opgedaan:

De zwerm kondigt zich altijd enkele dagen tot een week van tevoren aan met de komst van de speurbijen. Meermaals vindt er een veldslag plaats tussen speurbijen van verschillende aanstaande zwermen; hierbij vallen soms meer dan 200 doden.

Het aantal speurbijen is ongeveer recht evenredig met de omvang van de zwerm; tevoren is daardoor de grootte van de zwerm goed in te schatten.

Het invliegen gebeurt uitsluitend bij mooi weer, indien het weer tijdens het speuren verslechtert volgt er nimmer een zwerm.

De zwermen vliegen bijna altijd vanuit de heersende

windrichting aan. Alleen bij niet te harde wind viegen ze tegen de windrichting in.

Vaak, maar lang niet altijd, wordt voor het invliegen de woning door de bijen grondig schoongemaakt en worden alle wasmotten gedood en gesneuvelde bijen verwijderd.

Een enkele keer wordt door de bijen ook een klein beetje honing opgeslagen (zoals bij andere bijensoorten soms gebruikelijk is) voordat de zwerm invliegt. Stuifmeel daarentegen heb ik voordat een zwerm was ingetrokken nimmer in de raten aangetroffen, alhoewel diverse speurbijen wel stuifmeel bij zich hadden. Indien enkele speurbijen stuifmeel bij zich hebben hangt de zwerm kennelijk ergens vlak in de buurt, aangezien ik nimmer reeds enkele dagen voor het intrekken van een zwerm stuifmeel dragende speurbijen heb gezien. Blijkbaar hebben bij het uitzwermen, thuiskomende bijen beladen met honing en stuifmeel, zich bij de zwerm gevoegd.

De zwermen waren bijna altijd voorzwermen. Misschien hebben kleine nazwermen een voorkeur voor de veel kleinere nestkastjes of spechtengaten.

Als de zwerm binnen enkele dagen uit de kast werd verwijderd vloog soms na enkele dagen opnieuw een zwerm in, tot 3 stuks in een week toe.

Soms bleven een paar speurbijen ook 's nachts in de aanvliegkast over.

De speurbijen nemen, indien ze de aanvliegkast in gebruik willen nemen, overdag in aantal sterk toe, waarbij de navolgende speurbijen, beter gezegd de inspecteurs, ook de naburige bewoonde kasten willen bekijken waardoor hevige gevechten plaats kunnen vinden met reeds bevolkte kasten. Dit leidt bovendien tot onrust en verhoogde steeklustigheid van de eigen volken. De speurbijen en vooral de daarna komende inspecterende bijen laten zich daardoor echter niet uit het veld slaan en zijn, aangemoedigd door de speurbijen, zeer hardnekkig.

Indien de voorzwerm niet invliegt, omdat de zwerm naar elders is gegaan of teruggeslagen is, blijven soms tientallen speurbijen achter in de aanvliegkast; soms een week later alsnog gevolgd door de nazwerm. Dit laatste is echter alleen waar te nemen als de bijen duidelijk herkenbaar zijn (bijvoorbeeld zwart met bruine strepen).

Nimmer is een carnicazwerm ingevlogen, wel eenmaal een Buckfast (zonder moeder!).

AVB is nooit door mij bij zwermen geconstateerd, mijten daarentegen wel, hoewel het aantal mijten best

meevalt. Overigens hebben nazwermen relatief veel meer mijten dan voorzwermen.

Komst aangekondigd

Indien door de speurbijen de definitieve keuze is gemaakt, vertrekken ze plotseling en allemaal tegelijk. Dit plotselinge vertrek is zo kenmerkend dat ik een in bijen zeer geïnteresseerde buurtbewoner op afstand met zekerheid kon inlichten over wat bij mij zo dadelijk zou gaan gebeuren. Hij arriveerde net voor aankomst van de zwerm en was zó onder de indruk van het voorspelde gebeuren dat hij zich toen definitief tot het imkeren heeft bekeerd. De tijd tussen het plotselinge vertrek van de speurbijen en de aankomst van de zwermen bedroeg 15 tot 35 minuten.

Eenmaal kon de herkomst exact worden vastgesteld via de gemerkte en genummerde moer, waarbij de zwerm hemelsbreed 7 kilometer had afgelegd en daarvoor twee dagen had uitgetrokken.

De vroegste zwermen arriveerden om half 10 uur 's morgens en de laatste om 8 uur 's avonds (een 10-raams zwerm bij zeer warm weer).

Ingevlogen nazwermen waren soms na 3 dagen weer vertrokken, kennelijk omdat de moer op haar bruidsvlucht was verongelukt en in dergelijke gevallen broed geheel ontbrak. Daarbij bleven in de kast vaak grote aantallen bijen achter, die bovendien met de dag agressiever werden.

Ook een enkele voorzwerm trok er wel eens na een paar dagen weer uit (toch alsnog voorkeur voor een andere woonplaats?).

Uit het feit dat ook enkele keren een zwermpje in een 2-, 3- of 6-raamskastje is ingevlogen en daar altijd met gemak in paste, blijkt wel dat de speurbijen uitstekend in staat zijn de minimaal benodigde

grootte van de nieuwe behuizing in te schatten. Alhoewel de speurbijen aanvankelijk geheel zijn gefocussed op de door hen uitverkozen zwermkast blijkt evenwel dat zij vlak voor het invliegen van de zwerm eenvoudig zijn te bedotten door op de plaats van de zwermkast een andere kast of schepkorf te plaatsen. Bij het intrekken in de nieuwe behuizing zijn de speurbijen kennelijk geheel georiënteerd op de nieuwe plaats en hebben niet in de gaten dat de behuizing een andere is dan door hen was uitverkozen.

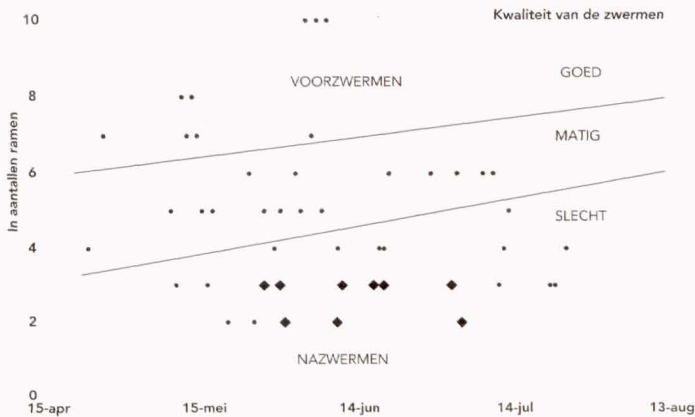
Ook nadelen

Aan het op deze manier verkrijgen van zwermen zijn best voordelen verbonden: het aanhouden van reservemoeren en reservevolken of honingleveranciers. Behalve bovengenoemde gevolgen, zoals dode bijen en steeklust, zijn er ook enkele andere duidelijke nadelen te noemen.

Bij het aanvliegen vervliegt de moer soms naar een bevolkte kast en indien dat volk op dat moment moerloos is (bijvoorbeeld wachtend op uitlopende doppen) wordt zo'n moer graag aangenomen. Hierdoor is bij mij al tweemaal een Buckfastdop vervangen door een zwarte zwermmoer en bleef daarnaast een moerloos en hevig stekend zwermpje over. (Bij nazwermen wordt de van de bruidsvlucht terugkerende jonge moer kennelijk graag door elk op dat moment moerloos volk aangenomen!)

Waarom de bijen een grote voorkeur aan de dag leggen voor deze kast weet ik na 40 jaar nog steeds niet. De bijen blijven mij nog steeds verbazen. Door toenemende ervaring weet ik nu echter wel het gedrag wat beter te voorspellen, maar er zijn gelukkig nog veel zaken onopgelost.

Aangevlogen voorzwermen en nazwermen 1974-2000

In het grafisch overzicht heb ik de grootte van de zwermen weergegeven en de data waarop de zwermen in de laatste 27 jaar zijn aangevlogen (en niet even later zijn weggevlogen). Duidelijk komt naar voren dat de nazwermen slechts 2 of 3 raampjes groot waren en dat de echt goede voorzwermen voor 10 juni invlogen.

- = voorzwerm
- ◆ = nazwerm